

KNJIŽEVNOST

PRIROČNIK Z VAJAMI

Mojca Honzak

UVOD

PREDJEZIKOVNE PRVINE V SLOVSTVENEM DELU

VRSTE KNJIŽEVNIH BESEDIL

SLOG ALI STIL PISANJA

KNJIŽEVNI USTVARJALCI

OBDOBJA V RAZVOJU SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI
(preglednice)

Mojca Honzak
KNJIŽEVNOST
Priročnik z vajami

Recenzentka:

Boža Krakar - Vogel

Strokovni sodelavci:

Irena Rejc, Jože Skaza, Alenka Zupan

Oprema:

Ivan Nemec

Stavek in prelom:

ONZ Jutro

Izdalo in založilo:

Založništvo JUTRO, © Jutro d.o.o., Ljubljana

Za založbo:

Stane Kodrič

Tisk:

Tiskarna Delo, Ljubljana

1	2	3	4	5
V.	VI.	VII.	VIII.	IX.

CIP - katalogni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

82.0(075.2)(076.1)
821.163.6.09(075.2)(076.1)

HONZAK, Mojca
Književnost. Priročnik z vajami / Mojca Honzak. - Ljubljana : Jutro, 1996

ISBN 961-6006-32-0
61420288

**Knjigo lahko naročite: JUTRO d.o.o., 1001 Ljubljana, p.p. 3245
ali po telefonu (061) 347-915**

*Po mnenju Ministrstva za šolstvo in šport Republike Slovenije, št. 415-74/96 z dne 23. 7. 1996, sodi knjiga med izdelke,
za katere se plačuje 5% prometni davek.*

PREDGOVOR

Priročnik obsega snov, ki je na predmetni stopnji osnovne šole obravnavana pri pouku slovenske zgodovine in literarne teorije (glede na katalog znanja iz slovenskega jezika za osnovno šolo). Nastajal je več let zaradi potrebe učencev, da bi dobili pripomoček, s pomočjo katerega bi lahko obnovili ali utrdili svoje znanje iz slovenskega slovstva in literarne zgodovine ali hitro našli želeni podatek.

Knjiga bo lahko pripomoček pri učenju posameznih književnih snovi v šoli, kratkem in sistematičnem samostojnem učenju doma, ponavljanju pred zunanjimi preverjanji ali osnova za hitro in jedrnato obnovitev nekaterih strokovnoteoretičnih pojmov. Namenjena je učencem predmetne stopnje, zlasti sedmošolcem in osmošolcem. V pomoč bo lahko tudi srednješolcem in učiteljem, ki pomagajo mladostnikom na prehodu z osnovne na srednjo šolo.

Naloge, ki sledijo razlagi, so vezane predvsem na razumski odziv na besedo, da se ne bi podvajala vprašanja, ki so ob posameznih berilih. O zaznavanju in osebni doživljanju se več pogovarjamo v nižjih razredih osnovne šole, hkrati pa morajo taka vprašanja nastati spontano, v živo v razredu kot del pogovora med učiteljem in učencem.

Temeljni cilj pouka književnosti je zagotovo učenčevo samostojno vrednotenje literarnega dela s pomočjo znanja, ki ga je usvojil. Literarna teorija in zgodovina sta nam v pomoč pri analizi, interpretaciji, razlagi, ... celotnega besedila, nista namenjeni sami sebi. Zavedajoč se tega želim vsem, da bi s pridom uporabljali knjigo, ki je pred vami.

Avtorica

Vsebina

UVOD

Literatura

Delitev po obliki	9
Umetnostno besedilo	10
Neumetnostno besedilo	10
Leposlovje	11

PREDJEZIKOVNE PRVINE V SLOVSTVENEM DELU

Snov	15
Motiv	16
Tema	17
Ideja	17
Zgradba dela	18
Zunanja zgradba	18
Sestavine notranje zgradbe	19
Zgodba	19
Prostor in čas	19
Pripovedovalec	20
Književne osebe	21

VRSTE KNJIŽEVNIH BESEDIL

A) PROZA (PRIPOVEDNA) – NEVEZANA BESEDA

Besedila, ki so izšla iz ljudskega slovstva	23
Bajka	23
Legenda	24
Pripovedka	25
Pravljica	27
Basen	28
Umetna pripovedna proza	29
Roman	29
Povest	30
Novela	31
Slika	32
Črtica	33
Humoreska	35
Uganka	36
Pregovor	37
Rek	38
Aforizem	38
UTRJEVANJE – pripovedna proza	38

9	Polslovstvene	45
9	ali poučne književne vrste	45
9	B) PESNIŠTVO – POEZIJA	46
10	PRIPOVEDNE PESMI – EPSKE	47
10	Balada	47
11	Romanca	48
	Ep	50
	IZPOVEDNE PESMI – LIRSKE	51
15	Pesem	51
	Sonet	52
	Glosa	53
	Gazela	53
	Podoknica	54
	Delitev ljudskih lirskih pesmi	55
	UTRJEVANJE – pesništvo	55
	C) DRAMATIKA	61
	Žaloigra ali tragedija	62
	Drama	63
	Veseloigra ali komedija	63
	Burka	65
	Radijska igra	65
	Televizijska igra	65
23	Filmski scenarij	66
	Libreto	66
23	UTRJEVANJE – dramatika	66
	SLOG ALI STIL PISANJA	70
	Slog – ravnine	70
	LITERARNA STILISTIKA	71
	A) ZVOČNI SLOG	71
	POSEBNA SLIŠNA RABA GLASOV	
	ALI NJIHOVIH SKUPIN	71
	1. MERJENJE GLASOV V VERZIH	
	– RITEM, METRUM	71
	Ritem	71
	Metrum	72
	Stopica	73
	Verz	76
	Kitica	78
	UTRJEVANJE – metrika	80
	2. PONAHLJANJE POSAMEZNIH	
	PODOBNIH ALI ENAKIH GLASOV	
	OZ. GLASOVNIH SKUPIN	
	(glasovne figure)	83

Soglasniški stik ali aliteracija	83	Izpust	115
Samoglasniški stik ali asonanca	84	Nagovor	115
Polni stik ali rima	85	Pretiravanje	115
Podobnoglasje ali onomatopoiija	90	Stopnjevanje	116
UTRJEVANJE – ponavljanje		Vzklik	116
posameznih podobnih ali enakih		Zamolka	116
glasov, skupin glasov	91	UTRJEVANJE – skladenjski slog	116
3. PONAHLJANJE BESED		UTRJEVANJE – zvočnega, besednega	
ALI BESEDNIH SKUPIN		in skladenjskega sloga	119
(besedne figure z zvočnim		Č) BESEDILNI SLOG	124
in pomenskim učinkom)	94	POSEBNO, OPAZNO	
Ponavljjanje	94	OBLIKOVANJE BESEDILA	
Podvojitve	94	ALI NJEGOVIH DELOV,	
Anafora	94	VEČJIH OD POVEDI	124
Epifora	95	SLOGOVNI POSTOPKI	124
Epanalepsis	95	Opisovanje	124
Anadiploza	95	Opis	124
Prijev ali refren	95	Oris	124
Mnogovezje in brezvezje	96	Označitev	125
UTRJEVANJE – besedne figure z		Dvogovor	125
zvočnim in pomenskim učinkom	96	Samogovor	125
B) BESEDNI (JEZIKOVNI)		Pripovedovanje	126
SLOG	100	Razlaganje	126
POSEBNA, OPAZNA RABA		Utemeljevanje	126
BESEDNIH POMENOV	100	Izpovedovanje	126
1. NA POSEBEN NAČIN IZBRANE		UTRJEVANJE – CELOTA	127
BESEDE IZ KAKE NENAVADNE,		PRIMER OBRAVNAVE	
OPAZNE JEZIKOVNE ZVRSTI	100	OB BESEDILU	131
2. NA POSEBEN NAČIN		Anton Aškerc: <i>Godčeva balada</i>	131
POMENSKO SPREMENJENE		Dragotin Kette: <i>Gazela</i>	134
BESEDE (TROPI)	103	Fran Levstik: <i>Martin Krpan</i>	138
Metafora	103	Ivan Minatti: <i>Bele gazi</i>	141
Primera	103	V. Pavšič - M. Bor: <i>Domov bom šel</i>	142
Okasni pridevek	103	Oton Župančič: <i>Z vlakom</i>	143
Poosebitev	104	KNJIŽEVNI	
Prispodoba, podoba	104	USTVARJALCI	149
Simbol	111	UTRJEVANJE – književni ustvarjalci	159
Preimenovanje ali metonimija	112	OBDODJA V RAZVOJU	
Sovzprejetje ali sinekdoha	112	SLOV. KNJIŽEVNOSTI	
Zamenjava ali antonomazija	113	(preglednice)	173
C) SKLADENJSKI SLOG	115	Stvarno kazalo	187
POSEBNA, OPAZNA		Viri	190
OBLIKOVANOST BESEDNIH			
ZVEZ, STAVKOV, POVEDI			
(govorniške figure)	115		
Govorniško vprašanje	115		
Inverzija	115		

UVOD

LITERATURA

Literatura je besedna umetnost. To so besedila, ki jih ne beremo predvsem zato, da bi izvedeli nekaj novega, ampak, da bi ob njih uživali, jih čustveno doživljali, si ob njih predstavljali različne kraje, ljudi ..., se zabavali ali vznemirjali in se ob tem notranje bogatili. Zato ni važna samo njihova vsebina, marveč tudi oblika, kako je kaj povedano.

Literaturo (slovstvo, književnost) delimo glede na **izvor** na **ljudsko** in **umetno**. Razlike med njima so časovne (ljudska je nastajala prej), jezikovne, oblikovne, slogovne. Poglavitna razlika je v avtorstvu, to je besednem ustvarjalcu. Pri ljudski, ki je bila sprva pripovedovana in je prehajala iz roda v rod, je običajno neznan, pri umetni (takoj zapisana) pa znan.

UTRJUJ

1. *Primerjaj ljudsko: Kralj Matjaž z delom N. Grafenauerja: Kralj Matjaž glede izvora, časovnega nastanka, jezikovnih značilnosti.*

2. *Primerjaj ljudsko pesem: Desetnica ter F. Milčinskega: Desetnica. Poišči vsebinske ter oblikovne razlike.*

Po **obliki**
ločimo:

⇒ **poezijo (vezano besedo)**

*Krasna si, bistra hči planin,
brhka v prirodni si lepoti,
ko ti prozornih globočin
nevihte temne srd ne moti,
krasna si, hči planin!
(S. Gregorčič: Soči),*

22. Naštej glavne in stranske osebe:
romana F. S. Finžgarja: Pod svobodnim soncem,

povesti J. Jurčiča: Jurij Kozjak, slovenski janičar.

VRSTE KNJIŽEVNIH BESEDIL

A) PROZA (PRIPOVEDNA) – NEVEZANA BESEDA

Proza – latinsko prosa oratio – navaden, preprost, neolepšan govor, ki ni vezan s pesniškim ritmom.

Pogosto imenujemo »proza« kar pripovedno besedilo, čeprav se nam nevezani govor pojavlja tudi v dramatiki in celo v liriki. V tem ožjem pomenu je obravnavana tudi tu.

Pripovedno prozo ločimo od pripovedništva (grško epika), ki se pojavlja v vezani ali nevezani obliki in za katerega je predvsem značilno, da pripoveduje o dogajanju; bodisi v verzih bodisi v prozi.

Okrog hiše je bil prostran vrt, ograjen z drogovi in latami, kakor so ograjeni vrtovi v hribih. Na tem vrtu je bilo mnogo sadnega drevja, po večini še mladega, nekaj celo pred nedavnim zasajenega.

(M. Kranjec: Stara jablana)

Med stalne kompozicijske oblike v pripovedništvu sodi **okvirna pripoved**. Sestavljena je iz okvirnega dela (uvoda in zaključka) in vložene pripovedi (jedra, notranje pripovedi). Npr. delo I. Tavčarja: *Cvetje v jeseni* – na začetku in na koncu je okvirna pripoved o življenju postaranega advokata v mestu; vanj je »vložena« glavna zgodba o njegovi ljubezni na deželi.

UTRJUJ

1. Poišči dele okvirne pripovedi pri: I. Cankarju: *Bobi*, *ljudski*: *Volkodlak*.

Besedila, ki so izšla iz ljudskega slovstva

Bajka ali **mit** (*staroslovansko bajati = govoriti, čarati; grško mythos = beseda, pripoved*) pripoveduje o poganskih bogovih, polbogovih, nadnaravnih silah, božanskih junakih na nebu, na zemlji in v podzemlju. (*Bajeslovna bitja – staro verovanje – bajeslovje.*) Je neke vrste domišljajska pripovedka.

Sošolec Tone

Ta evangeli sv. Matevža

Slike iz Loškega pogorja (Med gorami)

Kaplan Martin Čedermac

Jurij Kozjak, slovenski janičar

Sreča v nesreči

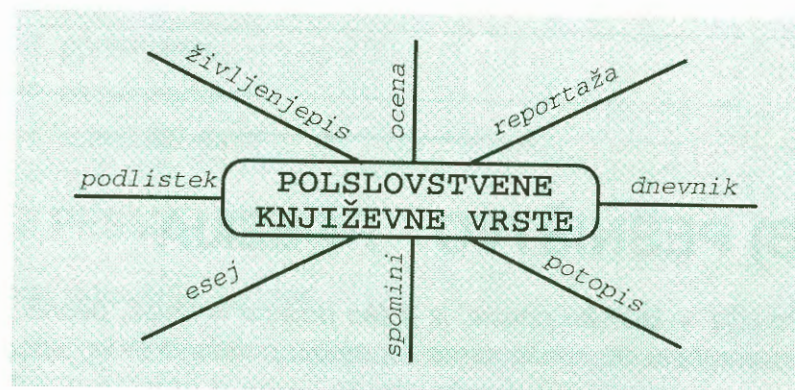
Martin Krpan

Sreča

Polslovstvene ali poučne književne vrste

so spomini, dnevnik, potopis, reportaža, življenjepis, esej, ocena, podlistek ...

Na meji s temi vrstami sta tudi pismo in kronika. Razmejitev med vrstami ni lahka.

Na zgornji terasi je še en vodnjak. Pravijo mu levji, ker je iz gobcev dveh levov nekoč tekla voda. Tega je menda dal narediti sam kralj Matjaž in je zato vsaj nekoliko zanimiv.

Grad to seveda ni. Nobenih dvoran, nobenega starega pohištva s skritimi predali, kjer bi človek morda lahko našel kakšno pomembno izgubljeno listino ali kaj podobnega, nobenih mračnih stopnic ter stranskih prehodov in sobic, nobenih stolpov s skritimi vrati, še podzemnih ječ ni. (J. Stanič: Grad kralja Matjaža)

UTRJUJ

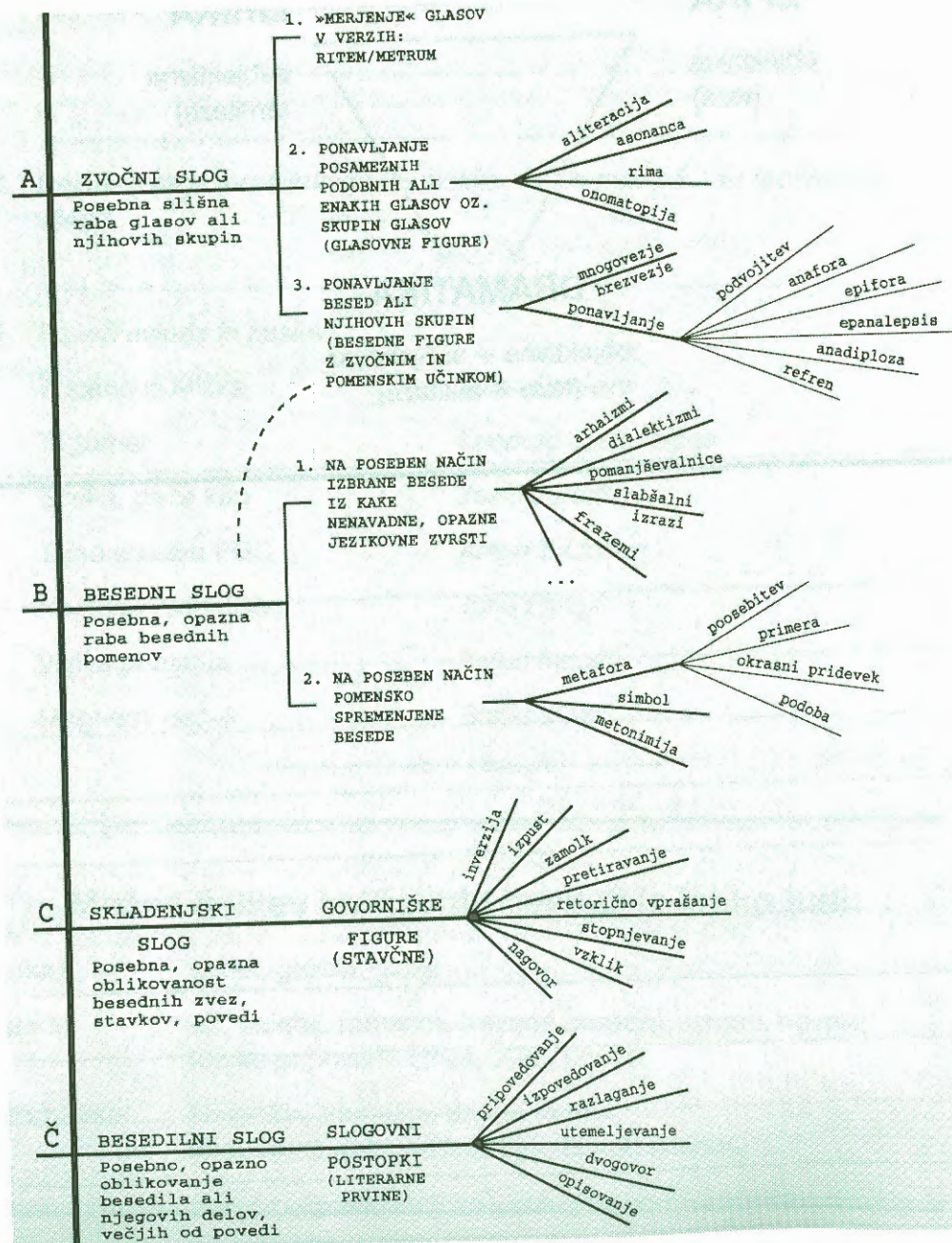
1. Primerjaj dela: E. Kocbek: Listina, M. Ogrin: Džungla ne izda svojih skrivnosti, E. Hemingway: Potres na Japonskem. V katere polslovstvene književne vrste sodijo?

2. Kam sodi delo A. in D. Kunaver: Triglav?

SLOG ali STIL PISANJA

Slog – ravnine

(po B. Krakar Vogel)

LITERARNA STILISTIKA

je nauk o načinu izražanja.

Stil (*latinsko stilus* = *takratno pisalo, slog*) pomeni v literaturi rabo jezikovnih sredstev v umetniškem delu. V leposlovnem delu, zlasti pesmi, uporablja avtor vrsto sredstev, ki povzročajo posebne učinke – npr. ponavlja posame glasove in glasovne skupine, ponavlja besede ali besedne zveze ali različno oblikuje povedi. Uporablja tudi glasovne, besedne, govorniške figure; metafore in metonimije, ki jih lahko srečamo v liriki, epiki in dramatik; tako v delih z vezano kot z nevezano besedo.

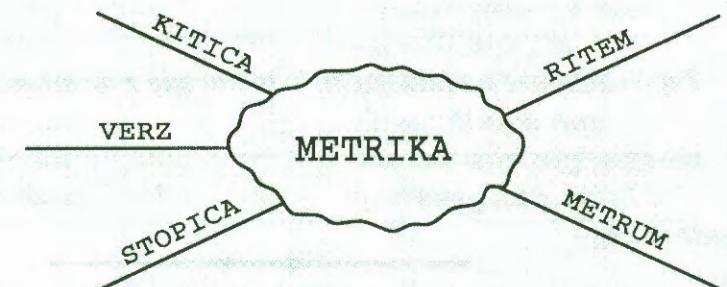
Stil lahko opazujemo na več ravneh: zvočni, ravni besed, stavkov, povedi in besedila.

Slog v besedilu analiziramo tako, da iščemo opazne glasove, besede, povedi. Te opazne sestavine najprej opišemo oziroma razložimo s svojimi besedami in jih nato poimenujemo s strokovnim izrazom.

A) ZVOČNI SLOG

POSEBNA SLIŠNA RABA GLASOV ALI NJIHOVIH SKUPIN

1. MERJENJE GLASOV V VERZIH – RITEM, METRUM

Ritem

(*grško rythmos* = *ubranost, tok, takt, oblika*) pomeni bolj ali manj enakomerno gibanje, valovanje, spreminjanje; ponavljanje značilnih elementov v delovanju nečesa (npr. tiktakanje ure). Navaden naravni ritem ne kaže kakšne

B) BESEDNI (JEZIKOVNI) SLOG

POSEBNA, OPAZNA RABA BESEDNIH POMENOV

1. NA POSEBEN NAČIN IZBRANE BESEDE IZ KAKE NENAVANE, OPAZNE JEZIKOVNE ZVRSTI

Pesnik ali pisatelj uporablja kot sredstvo za svoje upodabljanje jezik. Njegovo osnovno izrazno sredstvo je **knjižni jezik**. Iz besedne zakladnice jezika ustvarjalec izbira besede in besedne zveze, ki se mu zdijo najbolj učinkovite in primerne – primerno **besedno gradivo**. Izbira med **sinonimi (sopomenkami)**, uporablja izraze **pogovornega, narečnega jezika, žargon, sleng** ... Uporablja lahko tudi **grobe, prostaške izraze (vulgarizme), popačenke, neologizme (nove besede), starinske izraze (arhaizme), tujke, pomanjševalnice** ... Vse zaradi večje slikovitosti. Pogosto ustvarjalci uporabljajo tudi razne vrste frazemov, znanih iz ljudskega ali pogovornega jezika.

UTRJUJ

1. V delih: I. Tavčar: Visoška kronika, V. Mal: Baronov mlajši brat, P. Zidar: Glavne osebe na potepu *poišči po pet slogovno zaznamovanih besed*.

2. V delu F. Bevka: Mladost med gorami *poišči tri primere*.

3. V prebranih črticah Prežihovega V. *poišči tri narečne besede*.

4. Poišči frazeme v pesmi M. Kravosa: Beseda ni konj. Razloži, kaj pomenijo.

5. Bodi pozoren na sopomenke besede pes v delu B. Hofmana: Ringo Star.

6. Katero najnovejšo novo besedo (neologizem) poznaš?

7. Razloži frazeme:
po robu postaviti

delati preglavice

imeti na piki

delati z glavo

riniti z glavo skozi zid

povzpeti se čez glavo

zadeti žebelj na glavo

biti desna roka

Sreča ima ves čas dvojen obraz:
takega, ki osrečuje,
in takega, ki odvrnjen od nas
za prvim žaluje.
(N. Grafenauer: Sreča)

17. Poišči vse značilnosti zvočnega in skladišnega sloga.

O, bratje, na pot, življenju nasprot!
Ne bojte se meča krvavega,
ta meč ni namenjen na zdravega,
na krepkega moža.
Ta meč divja čez grobove le,
požiga razpale domove le,
kar je čilega, to obvelja.
O, bratje, bratje – prišel je čas!
O, bratje, bratje – kako je v vas?
(O. Župančič: Vseh živih dan)

Zorica, zorica zlata
nam je obsvetila vrata
nam je obsvetila hram.
Kdo se še v postelji greje?
Zorica zlata se smeje:
ni li te, Mirko, nič sram?
(O. Župančič: Zorica)

18. Določi metafore v naslednjem odlomku.

Misel je ostala, snovala v podzavesti, rasla, se širila, zdaj je kot drevo z mnogimi
vejami stala pred njim. Bil je kot povodenj, ki je nič ne more zadržati.
(F. Bevk: Kaplan Martin Čedermac)

19. Razčleni pesem G. Strniše: Orion.

20. Poišči in določi vsa ponavljanja.

Zima, zima bela
vrh gore sedela,
vrh gore sedela,
pa tako je pela,
pa tako je pela,
da bo Mirka vzela,
da bo Mirka vzela,
ker on nič ne dela,
ker on nič ne dela,
ker on nič se ne uči –
čaki, čaki, Mirko ti!
(O. Župančič: Pesem nagajivka)

21. Iz odlomka Hofmanovega Ringa Stara (vpr. 16) izpiši primer za frazem,
znan iz pogovornega jezika; dve stilno zaznamovani besedi.
-

PRIMER OBRAVNAVE OB BESEDILU.

Anton Aškerc: GODČEVA BALADA

1. Pesem ima:

_____ konec,
kar pomeni, da je _____.

2. Poišči v pesmi značilnosti te stalne pesniške oblike.
-

3. Zapiši s po eno povedjo.
Zasnova
-

Mojca Honzak

KNJIŽEVNOST

Priročnik z vajami za osnovno šolo

REŠITVE

8.

Ljudska: *Peter Klepec*

– boji s Turki;

Ljudska: *Kralj Matjaž*

– ogrski kralj Matija Korvin, ki je vladal od 1458 do 1490;

9.

Ljudska: *Rabeljsko jezero*: nastanek Rabeljskega jezera.

– Zgodovinsko ozadje pripovedki Rabeljsko jezero – nastanek Rabeljskega jezera; domišljijsko – vzrok za nastanek jezera.

10.

Prvine ljudskega v pripovedki *Kralj Matjaž*:

- preprost jezik z narečnimi, starinskimi besedami in tujkami – ružen, ročnik ...
- ponavljanje – »Potem sta šla na sprehod.« – (iz *Kralj Matjaž in Alenčica*)
- stalna števila – » ... kadar mu bo brada zrasla devetkrat okoli mize ...«
- okrasni pridevki – krvavi (boj) ...
- pretiravanje – » ... prišlo toliko sovražnikov nad Matjaža kot gosenc na repišče.«
- pomanjševalnice – Alenčica – (iz *Kralj Matjaž in Alenčica*)

11.

Martin Krpan in Peter Klepec ter tudi Lambergar so imeli nadnaravno moč; vsi trije so se borili z enim zelo močnim sovražnikom; Peter Klepec je moral premagati tudi vojsko. Lambergar in Martin Krpan sta se dvobojevala s konji. Vsi trije so zmagovalci. Martin Krpan in Lambergar od svojih vladarjev dobila nagrado.

12.

Zgodbo o Martinu Krpanu je pisatelju pripovedoval sosed, kmet Močilar.

Pravljica

13.

Pri ljudski pravljici avtor ni znan; pri umetni je.

14.

Značilnosti pravljice v ljudski: *Železni prstan*:

- kraj in čas dogajanja nista določena; osebe nimajo lastnih imen; živali so poosebljene; predmet, železni prstan, ima čudežno moč; ljudje so izrazito dobri ali slabi
- mladenič: kraljeva hči; stalna števila – tri živali, trije dogodki; konec je srečen – dobri je nagrajen in slabi kaznovan.

15.

Domšljijsko ozadje pravljice F. Milčinskega: *Laži*

– »To je bilo tistega leta, ko je imel pes teleta, ali je bilo še leto prej.«

16.

Železni prstan

Revni sin s svojo plačo iz rok hudobnih otrok reši psa, mačko in kačo. Pes in mačka skleneta, da mu bosta služila; kača pa mu da za nagrado čudežni železni prstan. Deček in mati imata sedaj z njegovo pomočjo vse. Mladenič nato zaprosi za roko kraljeve hčere. Dobi jo, ko reši tri pogoje. Kraljeva hči ga ne mara. Ko od njega izve za čudežni prstan, mu ga ukrade in z njim izgine. Mladenič je spet reven. Mačka in pes se odpravita poiskat gospodarjev čudežni prstan. Prineseta ga mladeniču, ki si ga spet obesi okoli vratu. Z materjo in živalma se preseli v prelepi grad onkraj morja, hudobno princeso z njenim princem pa naseli v revno bajto.

Trap

Trap je bil najmlajši, tretji sin. Bil je trapast. Vedno je povedal nekaj, kar je bilo napačno in zaradi česar je bil tepen. Govoril je tako, kot so ga naučili, a v drugi situaciji seveda zopet ni govoril prav. Nekoč je s svojimi besedami pregnal tatove iz bogatinove hiše. Ta ga je v zahvalo vzel na svoj dom.

Laži

Bogata babina hči se je želela omožiti. Sklenila je, da se bo omožila s tistim, ki jo bo pripravil do tega, da bo rekla, da laže. Mnogi so poskusili brez uspeha; tudi prva dva brata. Tretji, najmlajši, jo je z besedami pripravil, da se je razjezila in zatulila, da laže. Nato jo je bilo sram in se je vdala, da bo on njen mož. Fant pa ji je odvrnil, da ne bo, saj je ne mara.

17.

Primer za črno-belo slikanje v ljudski: *Trap*: trapast, vedno kriv, starejša brata sta ga pustila brez imetja, vsi ga pretepajo, čeprav nikoli ne misli nič hudega – na koncu je poplačan – do smrti ostane na bogataševem domu.

Basen

18.

Pozorni ste lahko na dolžino posameznih del, število nastopajočih živali ali predmetov, količino dvogovora, kje je (če je) zapisan nauk ...

19.

I. Krilov: *Volk in jagnje*

– pesem je kratka, epska; ima nauk; volk in jagnje sta poosebljena – nastopajočih je malo; volk in jagnje imata tipizirane lastnosti; v basni je dvogovor.

Uganke

20.

<i>Na zapeček sede, brez vretena prede, prede venomer, preje pa – nikjer.</i>	muca
<i>Kar ujame, vse posname; pravo kaže, vendar laže.</i>	zrcalo
<i>Pet sinov iz ene hiše, pa se vsak drugače piše.</i>	prsti
<i>Nima fantek kapice, kapica ima fantička; prišle hude sapice, niso vzele kapice, vzele so fantička.</i>	želod
<i>Zvezde zlate lete čez trate.</i>	kresnice
<i>Vse izve se, vse se sliši, v polževi človeški hiši; to si za uho zapiši.</i>	uho

Pregovori

22.

Rana ura – **zlata ura**.

Bolje vrabec v roki **kot golob na strehi**.

Vrana vrani ne **izkljuje oči**.

Osel gre **samo enkrat na led**.

Kadar mačke ni doma, **miši plešejo**.

Jabolko ne pade **daleč od drevesa**.

Kjer se prepirata dva, **tretji dobiček ima**.

*Hrast stoji v turjaškimi dvori,
vrh vzdiguje svoj v oblake.
V senci pri kamniti mizi
zbor sedi gospode zlahkne.*
(F. Prešeren: Turjaška Rozamunda)

četrstopni trohej
španski osmerek

*Trd bodi, neizprosen, mož jeklen,
kadar brani je časti in pravde
narodu in jeziku svojemu.*
(J. Jurčič – F. Levstik: Tugomer)

peterstopni jamb

*O Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b' uka žeja me iz tvoj'ga sveta
speljala ne bila, golj'fiva kača!*
(F. Prešeren: O Vrba!)

peterstopni nadštevilni jamb
italijanski enajsterek

Kitica

16.

F. Prešeren: *Uvod h Krstu pri Savici*
– trivrstične kitice – tercine
Glosa
– desetvrstične kitice – decime

17.

V. Vodnik: *Moj spominik, Zadovolni Krajnc*
– alpska poskočnica

V. Vodnik je obkraj uporabil alpsko poskočnico, kitico s štirimi vrsticami in amfibraško stopico.

18.

V Vodnikovih pesmih srečamo lahko pesem, v kiticah iz štirih verzov v amfibrah – alpsko poskočnico – poskočen, veder, hiter ritem. Stopica je amfibrah; verz je dvostopični amfibrah.

19.

Ljudska:
En hribček bom kupil,
ljudska:
Zagorski zvonovi ...
(Več možnosti.)

20.

F. Prešeren: *Uvod h Krstu pri Savici* –
J. Stritar: *Vojaki* –
J. Samec: *Luna* –

trivrstičnica – tercina,
štirivrstičnica – kvartina,
dvovrstičnica – distih – dvostiše.

UTRJEVANJE – METRIKA

1.

*Od straže hravaške
U — U U — U
gor sonce mi pride,
U — U U — U
v nograde laške
po poldne zaide;
Z beneškiga morja
jug čelo poti,
od Štajerca borja
per del' me hladi.*
(V. Vodnik: Zadovolni Krajnc)

amfibrah, dvostopični amfibrah

*Cvetočega lica, cvetočih še let
U — UU — U U — UU —
zdaj prve korake namerjaš med svet —
U — UU — U U — U U —
naslali na stezo so pisan ti cvet.
(S. Gregorčič: Življenje ni praznik)*

amfibrah, četrstopni nepolni
amfibrah

*Pa zelene brstiče poganja
U U — U U — U U — U
vsaka vejica kostanja.
— U — UU U — U
(D. Kette: Gazela)*

ni enake stopice, svobodni verz

*V človeškem srcu,
U — U — U
čuj, nade se rode,
U — U — U —
kot zvezda so svetle,
U — U — U —
kot reka odhite.
U — U — U —
(J. Murn: V daljavi)*

jamb, tristopični jamb

*Od štirih do ene,
U — U U — U
od štirih do ene
U — U U — U
voda nam kolesa, mehove nam žene,
do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh ...
(O. Župančič: Žebljarska)*

amfibrah, različno dolgi verzi
– svoboden verz

*Brez tebe bi samo osut bil cvet,
U — U — U — U — U —
le kaplja, ki spuhtela je, le plod,
U — U — U — U — U —
ki se samotni izgubi v puščavi.
(A. Gradnik: Sinu)*

jamb, peterstopni jamb

*Moje srce je gnano od godbe,
— UU — U — UU — U
ki nas čaka na rdeči obali,
UU — UU — UU — UU
človek, o človek, v svetli godbi
se slutnja (bodoči človek) zrcali.
(S. Kosovel: Godba pomladi)*

menjavanje ni enakomerno,
svoboden verz

2.

italijanski enajsterek
U — U — U — U — U — U

španski osmerek
— U — U — U — U

srbski deseterec
— U — U — U — U — U

3.

italijanski enajsterek:
F. Prešeren: *Apel in čevljar,*

Tone Seliškar
med obema vojnama (soc. real.), med 2. sv. vojno
pesnik, pisatelj
Moj oče

Matej Bor
med vojno, književnost po 2. sv. vojni
pesnik, pisatelj, dramatik
Šel je popotnik ...

Svetlana Makarovič
književnost po 2. sv. vojni
pesnica, pisateljica
Jutro

Kajetan Kovič
književnost po 2. sv. vojni
pesnik, pisatelj
Kako naj rečem

Prežihov Voranc
med obema vojnama (soc. realizem)
pisatelj
Potolčeni kramoh

Fran Levstik
od romantike do realizma
pesnik, pisatelj
Martin Krpan

France Prešeren
romantika
pesnik
Zdravljica

Valentin Vodnik
razsvetljenje
pesnik, časnikar, prevajalec
Moj spominik

Edvard Kocbek
med vojno, književnost po 2. sv. vojni
pesnik, pisatelj
Listina

Oton Župančič
moderna, med vojno
pesnik, dramatik
Z vlakom

A. Tomaž Linhart
razsvetljenje
dramatik
Županova Micka

Miško Kranjec
med obema vojnama (soc. realizem), književnost po 2. sv. vojni
pisatelj
Stara jablana

France Bevk
med obema vojnama (soc. realizem)
pisatelj
Kaplan Martin Čedermac

Fran S. Finžgar
sopotnik moderne
pisatelj, dramatik
Pod svobodnim soncem

Slavko Grum
med obema vojnama (ekspresionizem)
dramatik
Dogodek v mestu Gogi

Tone Partljič
književnost po 2. sv. vojni
dramatik, pisatelj
Ščuka, da te kap

4.

Prvo slovensko povest je napisal Janez Cigler (*Sreča v nesreči*) leta 1836.

5.

Prvi slovenski roman, *Deseti brat*, je napisal Josip Jurčič leta 1866.

6.

Prvo umetno slovensko pesem je v obdobju razsvetljenstva napisal Janez Demascen Dev.

7.

Prvo znano slovensko pesniško zbirko je v razsvetljenstvu izdal Valentin Vodnik; že prej J. Demascen Dev v *Pisanicah*.

8. (11.)

Možnih je več odgovorov. Npr.:

T. Partljič (književnost po 2. sv. vojni – 20. st.), A.T. Linhart (razsvetljenje – druga polovica 18. st., začetek 19. st.), I. Cankar (moderna – konec 19., začetek 20. st.), S. Grum (ekspresionizem – prva polovica 20. st.) ...

9. (11.)

Možnih je več odgovorov. Npr.:

F. Prešeren (romantika – prva polovica 19. st.), S. Jenko (od romantike do realizma – sredina 19. st.), S. Gregorčič (od romantike do realizma – sredina 19. st.), K. Kovič (književnost po 2. sv. vojni – druga polovica 20. st.), O. Župančič (moderna – konec 19., začetek 20. st.), D. Kette (moderna – konec 19. st., začetek 20. st.), J. Murn (moderna – konec 19. st./začetek 20. st.).

10. (11.)

Možnih je več odgovorov. Npr.:

F. Bevk (soc. realizem – sredina 20. st.), C. Kosmač (soc. realizem – sredina 20. st.), I. Cankar (moderna – konec 19., začetek 20. st.), Prežihov V. (soc. realizem – sredina 20. st.), M. Kranjec (soc. realizem – sredina 20. st.), A. Ingolič (soc. realizem – sredina 20. st.) ...

12.

Ta evangeli svetiga Matevža
Županova Micka
Zadovolni Krajnc
Zdravljica
Martin Krpan
Jurij Kozjak, slovenski janičar
Godčeva balada
Turjaška Rozamunda
Čaša opojnosti
Kronanje v Zagrebu
Slike iz Loškega pogorja (Tržačan)
Kmetske slike (Mačkova očeta)

Primož Trubar
Anton Tomaž Linhart
Valentin Vodnik
France Prešeren
Fran Levstik
Josip Jurčič
Anton Aškerc
France Prešeren
Oton Župančič
Anton Aškerc
Ivan Tavčar
Janko Kersnik